

SEVGİ SOYSAL
Tante Rosa

DESENLER *Selçuk Demirel*



i l e t i ŝ i m

SEVGİ SOYSAL 30 Eylül 1936'da İstanbul'da doğdu. Selanik doğumlu mimar-bürokrat bir babayla Alman bir annenin, altı çocuğundan üçüncüsü olarak büyüyen Sevgi Yenen, 1952'de Ankara Kız Lisesi'ni bitirdi. Bir süre Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde arkeoloji okudu. 1956 yılında şair ve çevirmen Özdemir Nutku ile evlendi, birlikte Almanya'ya gittiler. Göttingen Üniversitesi'nde arkeoloji ve tiyatro derslerini izledi (1956-57). 1958'de Türkiye'ye döndü ve Korkut adını verdikleri bir oğlu oldu. Ankara'da Alman Kültür Merkezi ve İrtibat Bürosu'nda ve Ankara Radyosu'nda çalıştı (1960-61). Bu dönemde, toplum karşısında bireyin tedirginliğini öne çıkaran "yeni gerçekçilik" akımından izler taşıyan öykü ve yazıları *Dost*, *Yelken*, *Ataç*, *Yeditepe* ve *Değişim* dergilerinde yayımlandı (1960-64).

1961'de Ankara Meydan Sahnesi'nde Haldun Dormen'in yönettiği "Zafer Madalyası" adlı oyunda tek kadın rolünü oynadı. İlk öykü kitabı *Tutuklu Perçem*, 1962 yılında yayımlandı. "Zafer Madalyası" oyununda tanıştığı Başar Sabuncu ile evlendi (1965). Aynı yıl TRT'de program uzmanı olarak çalışmaya başladı. 1965-69 yılları arasında *Papirüs* ve *Yeni Dergi*'de öyküleri yayımlandı. Bu arada tezini vererek arkeoloji diplomasını aldı. Teyzesi Rosel'in kişiliğinden yola çıkarak, birbirine bağlı öykülerden oluşan *Tante Rosa'yı* yazdı (1968). Kadın-erkek ilişkisi ve evlilik temasını işlediği ilk romanı *Yürümek*'le (1970) TRT Sanat Ödülleri Yarışması Başarı Ödülü'nü kazandı. 1972 yılında, Bertolt Brecht'in ünlü eseri *Dreigroschenroman'ı Beş Paralık Roman* adıyla Türkçeye kazandırdı.

12 Mart, Sevgi Soysal'ın hayatı ve yazarlığı üzerinde derin izler bırakan bir dönem oldu. *Yürümek*, müstehcenlik gerekçesiyle toplatıldı ve Sevgi Soysal, kısa bir tutukluluk ardından TRT'den ayrılmak zorunda kaldı. Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal'la, Soysal'ın komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklu kaldığı Mamak Cezaevi'nde evlendi. Siyasal nedenlerle tekrar tutuklandı ve sekiz ay Yıldırım Bölge'de, iki buçuk ay da sürgüne gönderildiği Adana'da kaldı. Cezaevinde yazdığı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* adlı romanıyla 1974 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. Kızları Defne Aralık 1973'te, Funda ise Mart 1975'te doğdu. Adana'da sürgünde bulunan bir kadının başından geçen olaylar etrafında 12 Mart'ı eleştirdiği romanı *Şafak*, 1975'te yayımlandı. Bu dönemde Anka Haber Ajansı ve Sosyalist Kültür Derneği'nin kuruluşunda rol aldı. *Politika* gazetesinde tefrika edilen cezaevi anıları *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* başlığıyla kitaplaştırıldı (1976).

Yakalandığı kanser hastalığı nedeniyle 1975 sonbaharında bir göğsü alındı. Hastalık izlenimlerini ve 12 Mart sonrası değişimi anlatan öykülerini topladığı *Barış Adlı Çocuk*, 1976'da yayımlandı. Eylül 1976'da bir ameliyat daha geçirdi ve tedavi için eşiyile birlikte Londra'ya gitti. Üzerinde çalıştığı son romanı *Hoşgeldin Ölümlü* tamamlanmadan, 22 Kasım 1976'da İstanbul'da öldüğünde kırk yaşındaydı. *Yeni Ortam* ve *Politika* gazetelerine yazdığı yazılar, *Bakmak* (1977) adlı kitapta toplandı.

İÇİNDEKİLER

Sunuş / MURAT BELGE.....	7
<i>Tante Rosa'dan Sevgi Soysal'a Yolculuk /</i> FUNDA SOYSAL.....	11

TANTE ROSA

<i>at cambazı olamadı</i>	15
<i>rahibeler okulunda</i>	21
<i>rosa'nın hayvanları</i>	27
<i>aforoz ediliyor</i>	31
<i>mezarlıkta üretici oluyor</i>	37
<i>soluk kır çiçeklerine geri dönüyor</i>	43
<i>bütün rüzgârlara açık</i>	51
<i>yaşamakta ısrar ediyor</i>	59
<i>i love you (seni seviyorum)</i>	65
<i>grand düşes ş. m.</i>	73
<i>rosa'nın papağanı</i>	81
<i>rosa'nın düşü</i>	87
<i>rosa'nın yolculuğu</i>	93
<i>the end tante rosa</i>	99

SUNUŞ

MURAT BELGE

Sevgi Soysal'ı henüz "Sabuncu" soyadıyla hikâyelerini, "Tante Rosa"larını dergilerde yayımlamaya başladığı sıralarda, bu hikâyelerinden tanımıştım. Altmışlarda. O yıllarda üniversitede öğrenciydim; Babıali'deki baş uğraşım da De Yayınevi'ydi. Daha önceki bir dönemde Sevgi "Nutku" olduğunu Memet Fuat'tan öğrenmiştim. Hikâyelerinden, çok buralı bir yazar olmadığı sonucunu çıkaranlar vardı. Ama bana öyle gelmiyordu. Kendisinin de bir konuşmada söylediği gibi "Tante Rosa" yerine "Ayşe Teyze" dese bu yorum böyle yaygınlaşmaz, "yabancı" yerine "gerçeküstücü" ve benzeri sıfatlar kullanılırdı, belki bu sıfatlarla da aynı şey kastedilerek.

O yıllarda, daha çok da kadın yazarlar, Cumhuriyet'in anlattı edebiyatını köyden kente getirmeye çalışıyorlardı. Aslında, ellilerde yazmaya başlayan bir hikâyeciler kuşağı, Demir Özlü, Onat Kutlar, Ferit Edgü, Orhan Duru, Adnan Özyalçınır gibi yazarlar, bu konuda öncülük yapmış ve bu zamana kadar roman ve hikâyede varolan köy temaları ve toplumsal gerçekçilik hegemonyasını kırmışlardı. Altmışlarda Tomris Uyar, Adalet Ağaoğlu (henüz oyun yazmakla meşguldü), Sevim Bu-

rak, Fûruzan ve Sevgi ilk eserlerini vermeye başlamışlardı. Bu kadın yazarlarda, günlük hayat nesne ve ayrıntılarına karşı büyük bir dikkat vardı. Dolayısıyla köyden kente ve toplumsal kurtuluş ya da varoluşsal bunalım gibi "grand" temalardan somut günlük hayata taşınan anlatının ayağını toprağa basmasında ve gerçek bir hayat dokusu edinmesinde, onların payı herkesten fazla oldu. Bu kadın yazarlar asıl parlak eserlerini yetmişlerde ve daha sonra verdiler.

Sevgi Soysal da öyle. Yürümek 1970'te, Yenişehir'de Bir Öğle Vakti 1973'te, Şafak 1975'te yayımlandı. Bu anlatılarda Sevgi, Bavyera'yı bırakmış (ama zaten Bavyera'da olmamıştı), Türkiye'ye gelmişti.

Ve zaten Türkiye'den gitmemişti. Ama Sevgi Soysal önce dünyalı olan insanlardandı. Türkiye'ye bakışı da öyleydi: dünyayı bilerek, dünya edebiyatını bilerek.

Yetmişlerde bir yazar olarak büyürken, askerî yönetimle de dövüşmek zorunda kaldı. Gözaltı, sıkıyönetim mahkemesi, sorgu, hapis, hepsini gördü ve yaşadı. Bu arada müstehcenlikten yargılandığı da oldu. Çünkü askerî yönetimle uygun adım yaşamaktan rahatsız olmayan "resmî Türkiye" Sevgi Soysal gibi bir bireyin her şeyinden rahatsız olur, ürker; onu ve onun gibi insanları, onların düşüncelerini ve yaşama üsluplarını yok etmek ister. Bunlar oldu, Sevgi de mücadele etti.

1974'te tanıştık. Ankara'ya gidince -ki o sıralar sıkça gidiyordum- mutlaka Sevgi'ye uğradım, uzun uzun konuşurduk. Şimdi ansiklopedide ölüm yılına bakınca inanamıyorum. Ne kadar çabuk olmuş her şey.

Çok yaşamayacağını bilmiş ki, kırk yıllık kısacık bir ömre çok şey sığdırdı Sevgi. Çünkü her an fıskıran bir zekası ve hiç durmayan bir yaratıcılığı vardı. Ama tabii bu özellikleriyle yaşamaya devam etse, kimbilir daha neler üretecekti. Durmayacağını, gerilemeyeceğini, hep biraz daha iyisini yapacağını bildiğiniz, sezdiğiniz insanlar vardır. Hayatı şöyle olur, böyle

olur, iyi gider, kötü gider, ama zekası donuklaşmaz, üretkenliği tıkanmaz.

Hayatta en kesin şey ve galiba tek kesin şey ölüm. Sevgi'nin karşısına çok erken çıktı. Sevgi bunu da büyütmeden, başkalarının hayatını zorlaştırmadan, alabileceği bütün yükleri kendi üstüne alarak, her işini yaptığı gibi, efendice göğüsledi. Bu erken ölümün trajikliğini biz geri kalanlara hissettirmemek için elinden geleni yaptı. Ama onun öyle yapması da bu trajikliği ortadan kaldırmıyor.

Bir süre, insan onu tanımış olanların belleğinde yaşamaya devam eder, bütün "görgü tanıkları" da bu dünyayı terk edene kadar. Benim belleğimde pırıl pırıl, nüktedan ve hazırcevap, zeki ve güler yüzlü bir Sevgi yaşıyor hep. Sonra, yazdıklarıyla ve hakkında yazılanlarla yaşar. Bunların hiçbiri ölümün şu değindiğim kesinliğini gidermiyor, ama Sevgi'nin kitaplarının, kuruluşunda emeğim geçmiş bir yayınevinde yayımlanıyor olmasının, onunla yeniden karşı karşıya gelmiş gibi olmaya "en çok yaklaşabilen" duyguyu yarattığını söyleyeyim.

Benim Sevgi için söyleyeceğim her söz, kişisel acımı ister istemez yansıtacak ve biraz kasvetli olacak. Ama Sevgi Soysal'a da kasvet hiç yakışmaz.

TANTE ROSA'DAN SEVGİ SOYSAL'A YOLCULUK

FUNDA SOYSAL

Ölüm, bazen öyle zamansız ve acıdır ki, koyu bir gölge olup siner kısa da olsa dolu dolu yaşanmış bir yaşamın ve o yaşamdan geride kalanların üstüne. Ne yazık, Sevgi Soysal'ı kırk yaşında aramızdan ayrıldığı 1976'dan beri hep ölümüyle anımsadık. Ama artık bundan sıyrılıp, onun gibi ölüme karşı, "Aslolan hayattır," diyebilmek, o kısa ömründe ürettiklerine sahip çıkabilmek, onları olsun hayata döndürebilmek gerek. İşte buradan yola çıkarak, Sevgi Soysal'ı bir yazar olarak yaşatmak, sürüp giden yaşamın içine yine katmak düşüncesiyle İletişim Yayınları ile birlikte bütün eserlerini yeniden yayımlamaya başladık.

Böyle bir işe girişirken, ilk olarak hangi eserle başlanacağı, yani ilk adımın ne olacağı önemli bir soru oldu. Sonunda Tante Rosa'da karar kılındı. Bu, Sevgi Soysal'ın ilk kitabı değil, ne de en başarılı, en bilinen romanı. Ama Tante Rosa, Sevgi Soysal ile ilk kez buluşacak okura, onu tanıtmak için en doğru kitap olabilir. Sevgi Soysal'ın annesinden ve teyzesinden başlayıp kendisinde biten bir kadınlık çizgisi diye nitelendirdiği, Tante Rosa'nın yaşamından kesitler veren bu on dört kısa hi-

kâyede, yazarın kimi yerde hak verircesine anlayışlı davranıp, kimi yerde acımasızca dalga geçtiği Rosa'yla kurduğu yoğun ilişki, Tante Rosa kadar Sevgi Soysal'i da tanıtır okuyucuya. Bu ilişkiden, kadınlık denen bir ortak payda çıkar ortaya; kabullenmek için değil, farkında olmak için. Böylece okuyucu, genelde 1970'li yıllardan, 12 Mart döneminin simge yazarı olarak tanınan Sevgi Soysal'i, başına 12 Mart işleri açılmadan önceki, kadınlıkla uğraşan yazar haliyle tanıma fırsatını bulur. Bunun ise, zamanı hiç geçmez. O yüzden, ilk olarak Tante Rosa...

Tante Rosa, 1968'de ilk kez Dost Yayınevi tarafından yayımlandığında, edebiyat çevrelerince ilginç bulunur, ama pek anlaşılabilir. Nedense, hep vurgulanan Tante Rosa'nın yabancılığı ve aykırılığı olur. Memlekette romancıları bekleyen onca sorun, romanlaştırılacak onca memleket kadını ve memleket kadının da onca başka sorunu varken, neden Almanya'da yaşayıp ölen, arkasına bakmadan kocasını ve hele de çocuklarını terk ediveren, orospuluğa bile özenen bir Tante Rosa sorusu yankılandırılır dört bir yandan. Yazarın annesinin Alman olması, romanının da yabancılaştırılmasını kolaylaştırır. Kadınlıkla, hele de yabancı bir kadınlıkla karşılaşmak sanki ürkütücüdür.

Tabii 1968'lerin Türkiyesi'nde Tante Rosa'nın yadırganması tuhaf değil; ama masum da değildir bu yadırgayış. Doğrudur, Sevgi Soysal'in çizdiği Tante Rosa portresi ancak modern bir toplumda varolabilecek bir kadındır. Tante Rosa'nın yaşadığı toplumda kadın, istemediği bir düzeni bırakıp gidebilir, kendi yaşamını yeni baştan defalarca kurabilir. Gerçekte, kadına böyle bir yaşam alanı tanımayan bir toplum için Tante Rosa, Alman olduğu için değil, özgürlüğünü sahiplenen bir kadın olduğu için yabancısıdır. Ama bu yabancılığı vurgulamak, Tante Rosa'da asıl anlatılanın, nerede ve ne zaman yaşıyor olursa olsun, her kadının içinde varolabilecek "kadınca bilemeyişler" in hikâyesi olduğunu gözardı etmek olur. Tante Rosa'da, okuyan

her kadına tanıdık gelen bir kadınlık hali vardır; Tante Rosa, sanki kadınlığın kimliğe bürünmüş halidir Sevgi Soysal, bu kadınlık denen şeyi, anlatılması, romanı yazılması gereken bir şey olarak gördüğü için mi yadırgandı acaba diye bu günden geriye doğru sormamak, neredeyse imkânsız gibi gibidir

Yazarın böylesi erken bir zamanda bu bilinci kazanmasının ardında elbet kendi aile ve yaşam deneyimlerinin etkisi vardır. Tante Rosa'yı Almancaya çeviren Sevgi Soysal'ın annesi Aliye Yenen, bu kitabı bir Alman'ın değil, ancak büyürken ailesindeki Alman kadın akrabaları ilginç bularak gözlemleyen Sevgi Soysal'ın yazabileceğini söyler. Tam da bu yüzden, asıl önemli olan, Sevgi Soysal'ın bu kadın varoluşunu Tante Rosa gibi bir kitapla yazınımıza yansıtmış olmasıdır. Bu açıdan Tante Rosa Türkiye için erken öten bir horoz gibidir. Sevgi Soysal'ın, Tante Rosa'yı, Türkiye'ye yabancı bir ortamda kurgulayışının gerisinde, kendi yaşam deneyimleriyle bu ötüşün erken, bedelinin de ağır olduğunun bizzat farkında olmasının yattığı dahi söylenebilir.

Öte yandan, Tante Rosa'yı okurken, yazarın böyle ciddi bir iddiayı dile getirdiğini fark etmeyebilirsiniz de. Tante Rosa, karakteriyle büyüleyici bir kadındır. O büyüleyiciliğin ardında, her kadının içinde yatan bir farklılaşma isteği peşinde çoğu kadının cesaret edemeyeceği kadar koşabilmesi, koşarken düştüğünde, çoğu kadında olmayan bir kendini sevme neşesiyle tekrar kalkabilmesi, yenilgi ve yanılgularını çoğu kadın gibi başkalarının demesiyle değil, kendi iç sesiyle yargılayabilmesi yatar Tante Rosa'nın yaşamı bir başarısızlık öyküsü gibi gözükse de, içindeki prensesin ölmesine izin vermeyen Rosa'ya acımak ve gülmek kadar, hayran olmamak da zordur. Tante Rosa'nın iç sesi ve Sevgi Soysal'ın alaycı dili, kitap boyunca bu ikilemleri bir sonuca bağlanmadan dile getirir ve okuyucuyu, özellikle de kadın okuyucuyu, kendi varoluşuyla baş başa bırakarak aradan çekilir.

Sevgi Soysal'ın onu hiç tanımamış kızı olarak benim ekleyebileceğim tek şey, yokluğunun nasıl bir kayıp olduğunu ölmeden iki ay önce çekilen ve bu kitabın kapağından size bakan fotoğrafının bile anlatabileceği annemi, kitaplarıyla, en çok da Tante Rosa ile tanıyıp sevmiş olduğumdur.